

WayScience

1st International Scientific
and Practical Internet Conference

«Achievements of 21st Century
Scientific Community»

ISBN 978-617-8293-15-4

WayScience

1st International Scientific
and Practical Internet Conference

«Achievements of 21st Century
Scientific Community»
ISBN 978-617-8293-15-4

Editorial board of International Electronic Scientific and Practical Journal «WayScience»
(ISSN 2664-4819 (Online))

The editorial board of the Journal is not responsible for the content of the papers and may not share the author's opinion.

Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14-15, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 523 p.

ISBN 978-617-8293-15-4

1st International Scientific and Practical Internet Conference "Achievements of 21st Century Scientific Community" is devoted to the discussion of important achievements and discoveries made in various fields of science.

Topics:

- public administration sciences;
- philosophical sciences;
- economic sciences;
- historical sciences;
- legal sciences;
- agricultural sciences;
- geographic sciences;
- pedagogical sciences;
- psychological sciences;
- sociological sciences;
- political sciences;
- philological sciences;
- technical sciences;
- medical sciences;
- chemical sciences;
- biological sciences;
- physical and mathematical sciences;
- other professional sciences.

Dnipro, Ukraine – 2023

РОЗРОБКА КОНЦЕПТУ «НООСФЕРНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ» УКРАЇНСЬКОЮ ФІЛОСОФСЬКОЮ ДУМКОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ

Леощенко Д.І.

кандидат філософських наук

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2723-4937>

Неослабна увага української наукової спільноти до вчення про ноосферу не в останню чергу пояснюється тим, що серед його засновників, окрім Е. Леруа та П. Т. де Шардена, по праву згадується В. Вернадський. Але тільки цим, безумовно, не вичерпуються причини популярності ноосферної концепції і не тільки серед українських дослідників. Її значущість зумовлюється перш за все тим що, виникнувши як відповідь на екзистенційні виклики сучасності, вона стала парадигмою, що надає людству обнадійливі перспективи на майбутнє.

Не відволікаючись на загальновідому деталізацію, нагадаємо головні положення:

- еволюція суспільства неодмінно супроводжується його впливом на біосферу і в цілому – на природні процеси;
- таким чином, ноосфера – це вища стадія розвитку біосфери, пов'язана з еволюцією суспільства і впливом колективного розуму на природні процеси;
- оскільки людському суспільству властиві процеси самоорганізації, причому самоорганізації свідомої, то і процес ноосферогенезу є, принаймні в даний час, усвідомленим, тобто керованим, що обумовлює величезну відповідальність людства за майбутнє.

Глобальний характер ноосферної парадигми зумовив і глобальність масштабів її застосування буквально у всіх сферах суспільного буття, про що свідчить широке застосування визначення «ноосферний(а)». Щоб переконатись у цьому, достатньо навести декілька тем, що розглядалися тільки на одному науковому заході: «Ноосферна економіка як основа регіонального розвитку», «Ноосферна парадигма соціогуманітарної політики держави», «Ноосферна освіта як сучасний напрям державної освітньої політики» і навіть «Ноосферна концепція сталого розвитку туризму» [2].

Говорячи про досягнення філософської думки у ХХІ столітті не можна оминати концепцію ноосферної цивілізації, викладеної С.І. Пирожковим і Н.В. Хамітовим у монографії «Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини», що побачила світ у 2020 році. Академік В.Г. Кремень, який є одним з рецензентів зазначеного дослідження, характеризує його непересічність, наголошує: «Особливо хотілося б відзначити творчий розвиток авторами концепції ноосфери Володимира Вернадського – введення концепту «ноосферна цивілізація» в контексті проблеми суб'єктності України» [1, с. 47].

Зрозуміло, що монографія є підсумковим результатом масштабного дослідницького пошуку [5; 3; 4] і концепція «ноосферної цивілізації» є лише однією з його складових. Але – складовою критично переосмисленою і творчо доповненою розробленою авторами методологією метаантропологічного потенціалізму, що дозволяє їм наполягати на здатності України набути справжньої цивілізаційної суб'єктності у світі, виключно ініціюючи ноосферну цивілізацію.

Ноосферна цивілізація розуміється згаданими авторами як «нова якість діяльності та життя людства на засадах гармонійних відносин з природою, гуманістичних наукових, духовно-культурних і технологічних інновацій, консенсусу і всесвітньої консолідації задля подолання глобальних проблем і війн в ім'я гідного розвитку й самореалізації людини» [6,

с. 246]. Таким чином ноосферну цивілізацію можна розглядати як більш досконалу стадію цивілізаційного розвитку, що повинна прийти на зміну глобальній цивілізації. Остання є результатом процесів глобалізації і створюється низкою країн, корпорацій та спільнот, які з позицій потужних геополітичних гравців прагнуть формувати світовий порядок, керуючись своїми інтересами. «Маємо такий сценарій світоустрою, за якого, як ми побачили вище, одні держави визначають своє право бути суб'єктами геополітики, тоді як іншим відводиться беззаперечна роль об'єктів, які використовуються для впливу на суб'єктів, конкурентів та опонентів. Саме це спричиняє хворобливість розвитку глобальної цивілізації, яка, по суті, модернізує неоколоніалізм і стає постколоніальною системою... У результаті сучасна глобальна цивілізація постає доволі еkleктичним утворенням, пронизаним суперечливими цінностями та інтересами. Можемо навіть говорити про *гібридну цивілізацію* – цивілізацію доволі хаотичної взаємодії різнорідних суб'єктів, елементів та параметрів у глобальному масштабі» [3, с. 79].

Саме з причини строкатості суб'єктів та хаотичності їх взаємодії гібридна цивілізація є конфліктною і ґрунтується здебільшого на компромісі, тобто – на конфлікті, який тимчасово пом'якшується взаємними поступками. Компроміс – це згода, але згода вимушена. На противагу цьому ноосферна цивілізація ґрунтується на консенсусі, який є добровільною консолідацією: «Консолідація означає щось більше, ніж інтеграція, – це не просто економічні зв'язки, кооперація, що потребують компромісів, а й ціннісне, гуманітарне єднання, яке неможливе без *консенсусу*. Набуття консенсусу потребує взаємодії під впливом не волі до влади, а волі до пізнання та творчості, волі до свободи і розуміння Іншого» [5, с. 46].

Обґрунтування переваги і головне можливості такої консенсусної консолідації досягається завдяки використанню вже згадуваної методології метаантропологічного потенціалізму. Потенціалізм розуміється як оцінка наявних можливостей, що можуть бути реалізовані за відповідних умов. При цьому «потенціалізм досліджує саморух внутрішніх елементів конкретної системи від можливості до дійсності» [4, с. 601]. Ключовою категорією метаантропології є «метаграничне буття людини», яке розуміється як подолання меж крайнощів з одного боку буденного буття з його нездатністю усвідомлення особистісної значущості, а з іншого боку граничного буття з його усвідомленою переконаністю в особистісній виключності. Саме метаграничному виміру буття людини відповідає, на переконання авторів, філософський тип світогляду, який «має бути гуманістичним, проте вільним від антропоцентризму» [6, с. 234]. Розвиток такого світогляду є необхідною умовою переходу до ноосферної цивілізації на основі трансформації цінностей: «Цінності безпеки і влади, на яких будується сучасна глобальна цивілізація у своїх потворних гібридних виявах, у цьому світогляді перестають бути головними, такими, що визначають сенс людського буття. На їхнє місце приходять цінності свободи й любові, які актуалізують в особистості ноосферної цивілізації процеси гуманістичної творчості й співтворчості, які на геополітичному рівні породжують відносини консенсусу і справжньої консолідації, без чого вирішення глобальних проблем людства є неможливим» [3, с. 77–78].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що «справжня консолідація» є усвідомленою, тобто – це «єднання, зумовлене розумом, який обмежує волю до влади і жагу збагачення, захищаючи й розвиваючи людяне в людині» [3, с. 80]. Саме свідомість єднання дозволяє авторам розвинути концепцію ноосфери як сфери розуму, що є результатом послідовної еволюції геосфери та біосфери, в концепцію ноосферної цивілізації – цивілізації розуму та консолідації.

На окрему увагу заслуговує висновок, що його роблять дослідники стосовно України як геополітичного суб'єкта: «цивілізаційна суб'єктність України в умовах сучасного світу можлива лише через трансформацію її в суб'єкт ноосферної цивілізації... Ми маємо чесно констатувати, що набуття суб'єктності Україною у світі гібридного порядку неможливе. Тільки за докорінної зміни цього світового порядку в Україні з'являється шанс перестати бути геополітичною іграшкою в руках «сильних світу цього». Це означає, що в умовах

гібридного світового порядку Україні залишається тільки одне – бути ініціатором ноосферної цивілізації у світі» [6, с. 248].

Список літератури:

1. Кремень В.Г. Україна як цивілізаційний суб'єкт: нова методологія розвитку людини та суспільства (рецензія на монографію С.І. Пирожкова, Н.В. Хамітова «Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини»). Вісник Національної академії наук України. 2021. № 2. С. 44–48. URL: <https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/54>
2. Ноосферна парадигма в публічному управлінні: історія, сучасність: Матеріали науково-практичної конференції, (м. Харків, 15 березня 2017 р.). Харків: Вид-во ХарПІ НДДУ «Магістр», 2017. 208 с.
3. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Ноосферна цивілізація: від потенцій до нової реальності. Вісник Національної академії наук України. 2018. № 2. С. 71–82. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/18034.018.pdf
4. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Сучасна й майбутня Україна: суб'єктна взаємодія зі світом. Україна дипломатична. 2020. Випуск XXI. С. 595–604. URL: <http://ud.gdip.com.ua/vypusk-xxi.html>
5. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Українське суспільство на шляху консолідації. Вісник Національної академії наук України. 2017. № 11. С. 43–52. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/129175/06-Pirozhkov.pdf?sequence=1>
6. Пирожков С., Хамітов Н. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка. 2020. 255 с. URL: https://cgo.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Monogr_Pyrozhhkov.pdf